מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. ולא קשיא מההיא דמס' דרך ארץ (זוטא פ"ח) דאמרי' מעשה ברבי עקיבא שמצא מת מצוה בדרך ונשאו ארבעה מילין עד שהביאו לבית הקברות וכשבא אצל ר' יהושע ור' אליעזר וספר להם אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת דם נקי לא היה מפני שבטל למודו אלא משום שהזיז ממקומו ומת מצוה קונה מקומו[מ]:

הני מילי למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא. ממילא [נ] שמעינן דלמאן דלא קרי ותני אית ליה שיעורא ואין מבטלין תלמוד תורה בשביל אלא כדי צורכו להתעסק בו ודוקא לענין ביטול תורה אבל לענין ביטול מלאכה אסור לכל בני העיר שהרי בפרק אלו מגלחין (מו"ק דף כז: ושם) לא מחלק בענין איסור מלאכה בין מאן דקרי ותני למאן דלא קרי ותני[ס]:

אין מדרשין בהן בהמות. משום כבודן של מתים אבל האילנות שנוטעין בהן מותרין[ע] ואין בהם משום כבודן של מתים אחרי שאינן על הקברים עצמן:

לכל מפסיקין וכו' וליום הכפורים. לריך לומר דמיירי במנחת יום הכפורים שחל להיות בשבת ואהא קאמר שמפסיקין מן הסדר שחל באותו שבת וקורין בפרשת עריות[ע] וכן[פ] בכל הני שאין קורין אלא ג' כגון תעניות ומעמדות וחנוכה ופורים דליכא למימר דמיירי ביום הכפורים שחרית שקורין בפרשת אחרי מות[פ] בחול ששה ובשבת שבעה דא"כ אמאי נקט יום הכפורים אפילו שאר מועדות נמי:

[מ] **מבטלין** ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה [נ] אמרו עליו על ר' יהודה בר' אילעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה בד"א בשאין שם כל צורכו אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין וכמה כל צורכו אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא עד סיכרא רב ששת אמר [ס] כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בס' ריבוא ה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא. תניא ר"ש בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן [ג] גלו למצרים שכינה עמהן שנאמר [א] הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו' גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר [ב] למענכם שלחתי בבלה[ת] ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן שנאמר [ג] ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות (ת) בבבל היכא אמר אביי בבי כנישתא דהוצל [ס] ובבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא ולא תימא הכא והכא אלא זמנין הכא וזמנין הכא אמר אביי תיתי לי דכי מרחיקנא פרסה עיילנא ומצלינא התם אבוה דשמואל [ולוי] הוו יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה שמעו קול ריגשא [קמו ונפקו רב ששת הוה יתיב [ס] בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה] ולא נפק אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה [ד] אמר לפניו [ד] רבש"ע עלוב ושאינו עלוב (ד) מי נדחה מפני מי אמר להו שבקוהו [ה] ואהי להם למקדש מעט אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל ור"א אמר זה בית רבינו שבבבל דרש רבא מאי דכתיב [ה] ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות [ס] אמר אביי [ג] [ס] מריש הואי גריסנא בביתא ומצלינא בבי כנשתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד [ו] ה' אהבתי מעון ביתך (ג) הואי גריסנא בבי כנישתא | תניא ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל [ז] שיקבעו בא"י שנאמר [ז] כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים [ח] בארץ ישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכ"ו דרש בר קפרא מאי דכתיב [ח] למה תרצדון הרים גבנונים יצתה בת קול ואמרה להם למה תרצו דין עם סיני כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני כתיב הכא גבנונים וכתיב התם [ט] או גבן או דק אמר רב אשי ש"מ האי מאן דיהיר בעל מום הוא: [ג] אין עושין אותו קפנדריא: מאי [י] קפנדריא אמר רבא קפנדריא כשמה מאי כשמה כמאן דאמר אדמקיפנא אדרי איעול בהא א"ר אבהו [ד] אם היה שביל מעיקרא מותר אר"נ בר יצחק [ה] הנכנס ע"מ שלא לעשות קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא וא"ר חלבו אמר ר"ה [ו] הנכנס לבהכ"נ להתפלל [א] מותר לעשותו קפנדריא שנא' [ז] ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב: [ז] עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: והתניא אינו תולש ומאכיל אבל תולש ומניח כי תנן נמי מתני' תולש ומאכיל תנן ת"ר [ז] [ח] בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש אין [ט] מרעין בהן בהמה ואין מוליכין בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים אהייא אילימא אסיפא כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא ארישא: **מתני'** [ט] ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים [י] חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת [כ] בשניה [כ] זכור [ל] בשלישית [ל] פרה אדומה [מ] ברביעית [מ] החודש הזה לכם בחמישית חוזרין לכסדרן לכל מפסיקין בראשי חדשים [ז] בחנוכה ובפורים בתעניות ובמעמדות וביוה"כ: **גמ'** תנן התם [מ] [נ] באחד באדר משמיעין על השקלים ועל

הגהות וציונים

[מ] בדפו"ר נוסף **גלו לאדום שכינה עמהן שנאמר** [ישעיה סג, א] **מי זה בא מאדום** חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו וגו', ונשמט מפני הצענזור (דק"ס), ובכת"י וע"י נוסף עוד **גלו לעילם שכינה עמהן שנאמר** [ירמיה מט, לח] **ושמתי כסאי בעילם**: [ג] בכת"י ובע"י נוסף **ומצערי ליה**: [ג] [גי' הילקוט בתהלים רמז תש"ד **רבא** וכן גרס עין יעקב] (גליון), וכ"ה בכל הכת"י והיא הגירסא האמיתית (יד דוד, דק"ס), ועי' טו"א: [ד] בכת"י ובע"י **שבחו"ל**: [ה] בכת"י ובע"י **נקבעו**: [ו] בכת"י וכמה ראשונים **ואין**, ועיין לעיל כח סע"א וברש"י שם: [ז] בכת"י ובראשונים לר"ח לחנוכה (וכן בכולם), וכ"ה במשניות דפו"י (ועי' ממ"נ): [ח] נראה להוסיף **כגון** ממבורי (באה"מ): [ט] בראש איתא **מותר ללקוט פירותיהן**: [י] בראש איתא **דומיא** דכל הני: [כ] צ"ל ר"ח **אדר** שחל:

מסורת הש"ס עם הוספות

[מ] כתובות דף יז. לעיל ד' ג:, [נ] [אבות דר"נ פ"ד], [ס] מכילתא בא פי"ד, [ע] [תענית טז.], [פ] [ברכות דף ח. ע"ש], [צ] ברכות דף סג: ע"ש ובהגו"צ שם, [ק] [שמחות פי"ד ע"ש], [ר] לעיל דף יג: מו"ק דף ו. שקלים דף ב., [ש] עיין ברכות דף ל. ופסחים קטז:, [ת] מגילה פ"ג ה"ה, [א] עיין רש"י גיטין ס: ד"ה ופרשת פרה אדומה, [ב] ל: ובתענית כו., [ג] ב"ק דף פא. [עי' תוס' מבטלין], [ד] שאלתות פ' ויחי סי' לב (תוס' בכתובות), [ה] [וע"ע תוס' כתובות יז: ד"ה אבל], [ו] לקמן דף לא., [ז] לקמן ל ע"ב.

הגהות הב"ח

[מ] גמ' מבין הגליות שכינה בבבל היכא שריא אמר אביי: [נ] שם ושאינו עלוב יכול ושאינו יכול מי נדחה: [ס] שם מעון ביתך לא הואי גריסנא אלא בבי כנישתא היכא דמצלינא תניא: [ע] ר"ש"י ד"ה דכי מרחקנא פרסה (אני וכו' בתוכו) תא"מ וג"ב ס"א כשאני מהלך בדרך באותו מקום אפילו אני מרבה עלי את הדרך אני נכנס שם ומתפלל בתוכו: [פ] [מכת"י ד"ה וככרמל בים יבא כו' ואימתי היה זה הוי אומר בשעת]: [צ] [מכת"י ד"ה פרה אדומה. ל"ל ד"ה בשלישית פרה אדומה]:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מותר. נ"ב מלוה כן גירסת הרא"ש (כאן אבל בא"ש דברכות ליתא מותר). וסרי"ף בברכות:

גליון הש"ם

גמ' בבי כנישתא דשף. עיין ברמב"ן במלחמות ספ"ל לכתובות: שם מריש הואי גריסנ'. עיין ברכות ל' ח ע"א:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) וַיָּבֹא אִישׁ אֱלֹהִים אֶל עֵלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְיָ הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פַּרְעֹה: [שמואל א' ב, כז]

ב) כֹּה אָמַר יְיָ גֹּאַלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רִנָּתָם: [ישעיה מג, יד]

ג) וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחַמְךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: [דברים ל, ג]

ד) לָכֵן אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים כִּי הִרְחַקְתִּים בַּגּוֹיִם וְכִי הֲפִיצוֹתִים בָּאֲרָצוֹת וָאֱהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעַט בָּאֲרָצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם: [יחזקאל יא, טז]

ה) תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: [תהלים צ, א]

ו) יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: [תהלים כו, ח]

ז) חַי אָנִי נְאֻם הַמֶּלֶךְ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: [ירמיה מו, יח]

ח) לָמָּה תִרְצָדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף יְיָ יִשְׁכֹּן לָנֶצַח: [תהלים סח, יז]

ט) אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק אוֹ תְבֻלֶּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ: [ויקרא כא, כ]

י) וּבְבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצֵא: [יחזקאל מו, ט]

כ) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: [דברים כה, יז]

ל) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל: [במדבר יט, ב]

מ) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [שמות יב, ב]

עין משפט נר מצוה

לז א ב ממי' פי"ד מהל' אבל הל' ט סמג עשין ג טוש"ע י"ד סימן שסא סעיף א:

לח ג ד ה ו ממי' פי"א מהל' תפלה הל' ח סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן קנא סעי' ה:

לט ז ממי' שם הלכה יא טור ש"ע שם סעיף י:

מ ח ממי' פי"ד מהל' אבל הל' יג סמג עשין מד"ס ג טוש"ע י"ד סימן שסא סעיף א:

מא ט ממי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כ סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן תרפה סעיף א:

מב י ממי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

מג כ ממי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

מד ל ממי' שם טוש"ע שם ס"ג:

מה מ ממי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

מו נ ממי' פ"א מהל' שקלים הלכה ט סמג עשין מח:

רבינו חננאל

למיעל בי כנישתא אי צורבא מרבנן הוא לימא שמעתא אי תנא הוא לימא הלכתא אי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה לינוקא מאי פסוקיך. ומשתמש בתגא חלף. פירוש המשתמש במאן דמתני שמעתא ראוי להריגה. כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנאמר הליכות עולם לו: ת"ר מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה בד"א כשאין שם כל צרכו וכמה כל צרכו י"ב אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי כו'. והני מילי למאן דתני וקרי פירוש קרא או תנא אבל דמתני שמעתא לית ליה שיעורא. תניא רשבי"א חביבין ישראל שבכ"מ שגלו גלה שכינה עמהם כו' ופשוטה היא. עד דרש רבא ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ומדרשות. אמר רבא כיון דשמעית להא לא יתיבנא וגריסנא אלא בבי כנישתא שנאמר ה' אהבתי מעון ביתך וגו'. אין עושין בית הכנסת קפנדריא ואם היה שביל מעיקרא מותר. פירוש קפנדריא לשון יון כשתהיה חצר שיש לה ב' פתחים אחד במזרח ואחד במערב הנכנס בזה ויצא כנגדו מפסיק החצר נקרא קפנדריא. אמר רב נחמן הנכנס בבית הכנסת על מנת כו'. אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר לעשותו קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו'. אוקימנא למתניתין נמי הכי עלו בו עשבים לא יתלוש להאכיל אבל תולש ומניח מפני עגמת נפש: ת"ר בבית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש וכו' עד אם ליקט שורפן במקומן: מתני' ר"ח [כ] שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים